

Рк Ш 6 (2ур)
С 66

Володимир Сосюра

Мій син

Володимир Сосюра
Мій син
Львів: Видавництво «Львівська брама», 2010
128 с., ілюстрації
ISBN 978-966-611-000-0

УКРАЇНСЬКІ ПАСПОРТ КНИЖКИ

№ 416(2-9) (6) ИРЗ. Б 5356

Автор Сосюра І.

Назва Мій сіль.

Место, год издания К, Х, 1944

Кол-во стр. 39, 10.

- " - отд. листов _____

- " - иллюстрації _____

- " - карт _____

- " - схем _____

Том _____ часть _____ вил. _____

Консульт _____

Примечание:

28.X.90

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

МІЙ СИН

П О Е М А

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
К И І В 1944 ХАРКІВ

Редактор А. Трипільський.
Владимир Сосюра—Мой сын.
(На украинском языке).

БЦ 07801. Зам. № 159. 2¹/₂ друк. арк. В одному друк. арк.
32000 зн. Підписано до друку 20/ІХ 1944 р. Тираж 10000.

Друкарня „Мистецтво“. Харків.

ПРОЛОГ

Ти до мене у профіль... Як мати,
Я люблю тебе, горе моє!..
І вирізьблює дуло гармати,
Наче з бронзи, обличчя твоє.

Ти пішов лейтенантом, де тане
Далечінь у холодних огнях.
Може, в чині уже капітана
Ти проходиш грозовий свій шлях.

А навколо гримить і вирує,
Криця вражого тіла шука..
І рука ця, що смертю керує,
Це ж моя, ця смуглява рука!

Пам'ятаю—його я маленьким
Брав на руки, співав про село.
Він сміявся і ручками пленькав.
Як давно, як давно це було...

Ах, не хочу я бути нещирим!
Переповнений мукою вщерть,
Я покинув його в дзвоні ліри..
А тепер мій синок командиром
Б'є фашистів кривавих на смерть.

Знову я, наче вітер у полі,
Що травою, як морем, буя...
І тепер не шукаю я долі,—
Моя доля—Вітчизна моя.

Лине пісня в гаю солов'їна,
І колгоспні дівчата ідуть...
Моя доля—моя Україна,
Що тепер не дає нам заснуть!

Я на зорі далекі молюся...
Смокче край мій фашистська змія.
У німецькім полоні бабуся,
Моя мати, бабуся твоя...

Дим не лине уже на Донсоді.
Тільки шибениць чорні хрести...
Може мертві Микола й Володя,
Твої, в других, нещасні брати...

Може топче їх німець пикатий,
Карооких, роздертих, малих...
І лежить у крові моя мати,
На долівці сумній біля них...

Ми з тобою, мій сину, єдині,
Як і всі ми, бо день нам сія...
На донецькій моїй Україні
Плаче тітка голодна моя...

Перед нею обличчя звірині,
Хижі очі, на грудях хрести,
І регочуть в зіниці чаїні
У шинелях зелених кати.

Наміряються із автомата.
І блищать їх широкі ножі...
І стоїть, як заплакана мати,
Україна на дальній межі...

Почорніла від попелу й крові
І, в голодному реві гармат,
Кличе хлопців своїх чорнобрових
І своїх карооких дівчат.

„Гей до мене! Беріть автомати!
Хай на сполох гарматами б'є.
Відплатіть ненажерному кату
Ви за лютеє горе мое!

Затопіть ви бандитів у крові,
За пожерті огнями гаї,
Гей, ви хлопці, мої чорноброві,
Кароокі дівчата мої!..

Хай загинуть чужинці пихаті,
Що прийшли сараною до нас!..
Гляньте... Дивляться рідні, вусаті,
Запорожці далекі на вас...“

І гримить її поклик орлиний
Над приборями злих канонад...
Це скликає моя Україна
Своїх любих орлят, соколят.

Ой, ще будуть криваві покоси!..
Багряніє жупан козака...
Над фашизмом клинок Кривоноса
Занесла мільонів рука...

Устає Залізник із тумана,
З ним Богун... Скаче кінь ворони:
І орлині очі Богдана
І скликають козацтво на бій!..

Мідні сурми зовуть до атаки,
І схрестились шаблі на путі...
Це безсмертні ідуть гайдамаки,
Наші предки, залізні, святі!..

„Ми зламаємо чортові роги,
Як робили ми це і раніш!..
І ревуть і гукають пороги:
„Де зустрінеш, там німця і ріж!“

„Ні! Не бути панам на Вкраїні,
Ми на попіл розвіємо їх!“
Гриви коней, мов крила орлині,
Простяглись у вітрах золотих...

Славне військо, від кулі закляте,
Устає за туманами літ...
Їм у відповідь наші гармати
Посилають нащадків привіт.

Це підмога... До зброї! До бою!
І, у серці здіймаючи люті,
Лаври дзвони гудуть над рікою,
Над Славутою дзвони гудуть...

Партизанів незлічені сили
Йдуть на бій од волошкових меж,
І Тарас устає із могили
На кривавому фоні пожеж.

Устає він все вище і вище.
Як огонь, його пісні слова.
Підвелась над страшним бойовищем
Аж над зорі його голова.

„Бийте ката, мої ви орлята,
Наче леви, ви будьте в бою!
Україну ідіть визволяти,
Україну і вашу й мою!..“

На Вкраїну ідіть, мої діти,
Хай звучать ваші кроки, як мідь,
Відплатіть за потоптане жито,
За могилу мою відплатіть!..“

„Відплатіть, відплатіть!..“ Це—дїброви...
„Відплатіть, відплатіть!..“ Це—блакить...
На підмогу зза хмар пурпурових
Запорізька кіннота гримить...

І Палій на коні огняному
І Трясило, а з ним—Кармалюк...
Лине військо, подібне до грому,
Над морями штиків і шаблюк...

На хвилину замовкли гармати,
Наче слухають вічності крок...
Б'ються юні герої завзято,
І між ними—мій син, мій синок...

Я в уяві його обіймаю,
Одганяючи кулі кругом,
І шолома йому поправляю
Над спітнілим високим чолом.

Мій синочку!.. Як хочу я, хочу
Буть з тобою, бо серце—не твердь...
Та на мене не зорить синочок,
Все вперед його дивляться очі,
Посилаючи ворогу смерть...

Все вперед, все туди, на Україну,
На покритий розривами шлях...
Тільки образ коханий дівчини,
Тільки матері образ в очах...

І в сльозах я у тьму відступаю,
Несучи крізь пожежі життя.
Я ж ніякого права не маю
На батьківські святі почуття...

Розтоптав я колись їх, безумний,
Розтоптав, хоч і плакав не раз...
Та запізно... А день многошумний,
А вдалі у полоні Донбас...

Сходить сонце в крові, золотее,
І в зіниці проміннями б'є.
Я стискаю ремні портупеї,
Хочу вирвати серце моє...

З ворогами в невиданім герці
Я іду з міліонами в путь.
„Сину мій!“—все кричить моє серце...
„Тату мій!“—десь гармати гудуть...

Чи почулось мені через ночі,
Що заплаканий погляд мій п'є...
Мо' простив мене син мій, синочок,
За великеє горе моє.

„Тебе любив, як вітер рожу,
Й зазнав од тебе лиш біди.
Прощай... Я більше так не можу
І йду від тебе назавжди.

Прощай навик, моє кохання,
Ми розійшлись на днів мосту...“
Вона ж схилила на прощання
Свою голівку золоту.

І я пішов. Навик незрима
Між нами виросла стіна.
Я довго слухав за дверима,
Та не покликкала вона.

Погасло сонце над землею,
І тьма прийшла у майві трав...
Своїх синочків я із нею
Од серця з кров'ю одірвав...

Така моя нещасна доля
На злій, горьованій путі...
Простіть мене, Олег і Коля,
Мої орлята золоті!

Судьба мятежного поета...
Я йду, й мов чую кожну мить,
Олежик мій: „Купи канфета!“—
Услід із тьми мені кричить.

І все здається, доле, доле,
Мої заплакані літа,
Що другий син мене, мій Коля,
Назад, за руку поверта...

„Іди, татусь!.. Тебе любити
Ми не покинем, тату мій!..
Знов на плечах своїх носити
Мене ти будеш по Сумській,

Так, як у Дарниці Олега...“
А міста шум, як шум ріки...
І завмирають,—плач, о Вега,—
Їх голосочки, голоски...

Дзвенять мої самотні кроки.
Од них у серце терпко б'є...
І вулиці шумлять широкі,
Як горе огненне моє...

У ньому все навколо тоне,
І люди, й мури, і блакить.
Глухе, безкрає та бездонне,
Воно в душі моїй шумить...

Уже не рвать мені шипшини
В ярках осінніх, повних сну,
Я більше щастя не зустріну,
Як днів хлоп'ячих не верну...

А Харків все шумить навколо
І шле огні мені до ніг.
І мов іду з своїм я болем
Широким полем без доріг...

II

О, стрічі мить неповторима!
Кому повім журбу мою?
Перед знайомими дверима,
Немов розп'ятий, я стою...

У них, як в день, я стукнув тричі,
А серце мов спинило біг,
І кров ударила в обличчя
Од слова тихого зза них:

„Ввійдіть!“ Я став такий безсилий...
Ну, що сказати їй мені,
Що наче привид ніжнокрилий
Стоїть у білому вбранні,

Стоїть, як сон, переді мною,
Притисла руки до грудей,
І віє щастям і весною
З її розширених очей...

Та це—як мить, о, горе—море,
Не перейти мені межі...
Знов очі строго і суворо
На мене глянули чужі:

„Прийшов?..“—з усмішкою кривою...
„Прийшов, в останній, може, раз,
Я попрощатися з тобою,
Перед від'їздом на Донбас“.

І ще сказав я,—серцю ж битись,—
Хоч стільки слів було на- „лю...“—
„Чи ти дозволиш одружитись,
Якщо я іншу люблю?

Так люблю, як брата й друга,
Як не любив іще раніш...“
Вона всміхнулася удруге,
Й усмішка та була, як ніж...

Як ніж у серце... „Що ж, дозволю“.
Знов одлила од серця кров...
Я глянув на Олега й Колю,
Поцілував їх і пішов.

Пішов з усмішкою сумною...
О, де ти, доле, де ти, де?
Один, один я з далиною,
І що у ній на мене жде?..

III

Я їй віддав і серце й руку.
Її в солодкий стрічі час—
А чи на радість, чи на муку,
Подарував мені Донбас...

Вона цвіте, як пишна вишня,
І сяйва повна і окрас...
Навстрічу йде моя колишня
І сумно дивиться на нас...

Безмежна мука в серце лине
Ізпід її широких вій...
„Знайомся! Це—моя дружина“,—
Сказав я Вірі, сам не свій.

Стоять шатенка і білява,
А я між ними—ніби мла...
Вона всміхнулась і ласкаво
Марії руку подала.

Я пам'ятаю шум вокзала,
Кругом весна в квітках цвіла...
„Бажаю щастя“,—ти сказала
І одвернулась і пішла...

Пішла, колись до болю мила...
Я вслід дивлюся і мовчу.
І тільки шаль її тремтіла,
А чи од вітру, чи плачу...

IV

Кругом спішать байдужі люди,
Сіє місто молоде.
І, раптом, вдарило у груди:
В юрбі синочок мій іде...

Іде,—крізь вигуки і дими,
І гострий крик машин швидких,
Ступає ніжками малими.
І сум і жаль у ніжках тих...

„Синочок!? Здрастуй, мій синочок!
Як ти живеш, маленький мій?“
Та він підвів похмурі очі
І глянув холодно спід вій:

„Живу нічого“. В серці—луни,
І серце колеться моє...
„Мене в Дзержинського комуну
Сьогодні мати віддає...“

Повито все, мов димом хмурим.
Кому жалі мої німі?
І ми йдемо, немов за муром
Один од одного у тьмі.

Я—весь суцільний біль неначе.
Де край моїх нестерпних мук?
І сльози падають гарячі
З очей моїх на сивий брук,

Розстання сльози... „Син мій, сину!
Я ж не з каміння, не з заліз.
До тебе я всім, серцем лину“...
Та він сказав: „Не треба сліз...“

А ще великий“. Поруч мене
У денну спеку, як в огонь,
Іде синочок мій—зелене
Життя продовження мого.

Од мене син мій непривітно
Одводить очі золоті...
І мов од туги обрій блідне,
Назад одрубано путі.

„Синочок! Прости мене, синочок“,—
Кажу в сльозах йому, а він
І слова вимовить не хоче,
Мене простить не хоче він.

Він потонув, у сні неначе...
От, я проснусь... Та це—не сон.
Я йду і плачу, плачу, плачу
Біля вуцвикових колон...

V

Додолу думи, мов чугунні,
Їм не злетіти до зірок...
Став вихованцем у комуні
Між безпритульних мій синочок.

І це в шість років. Ой, маля ти,
Що з чотирьох уже читав,
І Гоголя „Страшну розплату“
Ти під подушкою ховав.

Тобі б сміятись і радіти,
Рости, як птиці, як цвіти,
Як інші безтурботні діти,
Під сонцем лагідним цвісти...

Мороз життя твої лелітки
Нагнув, а я не бороню...
І ти ростеш поміж сиріток
І вже одержуєш платню

І носиш матері... О, сили,
Лиш років нас розсудить суд...
Ти, на відмінно скінчила
Освіту вищу, інститут,

Для тебе путь цвіте лазурна
Між срібних рік і синіх нив,
Ти—ентомолог, ти культурна,
А я й робфаку не скінчив,

Бо мав все гроші заробляти
Для вчення й розквіту твого.
Для чого ж сина віддала ти
В комуну імені того,

Хто знав життя, й волошки в житі
Йому всміхалися під спів,
Хто так дітей любив на світі,
Як ще ніхто їх не любив...

VI

Минали роки... Думи—долі,
Як облетілий цвіт жоржин...
Олег в артилерійній школі,
Живе у матері вже він.

Готовий в бій на світ ворожий
Йти крізь бурі та вогонь.
На мене в профіль він похожий
І любить дівчина його

І він її... Ім'я їй—Ната.
Олег одних із нею літ.
Нехай живе любов крилата,
Бо тільки їй належить світ.

VII

Шумить України столиця,
З Дніпра летить пісень прибий,
У морі фарб... І тільки сниться
Мені далекий Харків мій.

Там небо рідне і зелене,
В хитанні маревнім гілок,
Олег і Коля там... А в мене
Вже третій підроста синок.

Я їх люблю, як сонце й небо,
Бо всі вони разом—одне,
Вони по-різному, так треба,
В житті продовжують мене.

Це—я, поділений на троє,
Щоб далі йти в прийдешні дні,
Як пісня юні золотої,
Я в них живу, вони—в мені.

То лиш здалось мені од болю
В огні вечірньому заграв,
Що я Олежика і Колю
Од серця з кров'ю одірвав...

Сини мої, мої соколи,
Не розлюблю я вас ніяк.
Чи так, Славуто срібночолій?
І він шумить до мене: „Так!“

О, так! Нехай між нами далі,
І тільки Вова при мені.
Як пісня ласки і печалі,
Я в вас живу, мої ясні!

VIII

Минають дні... Листів од сина
Усе нема... В грому гармат,
В крові клекоче Україна,
І десь далеко Ленінград...

Там мій Олег, курсант артшколи,
Він скоро піде в грізний бій,
Стрункий, спокійний, ясночолій,
Як промінь сонця золотий...

Солодкий запах йодоформу,
Як і колись, о, блиск штика...
Мені дали військову форму
В воєннім відділі ЦеКа.

У небі зорі, наче сльози,—
І наростає в серці лють...
Вгорі фашистські бомбовози
В огні прожекторів гудуть...

Як сон... І миті, наче роки...
А в небі куль огнистий спів...
Колись блакитний і широкий,
Од бомб Славута почорнів

І в тьму реве: „Пождіть, бандити,
Вас розтерза народний гнів!“
І кров'ю хлюпає в граніти
Своїх печальних берегів...

Липнева ніч в огні над нами,
Тривоги сповнений перон...
На схід, обарвлений громами,
Наш відправлявся ешелон...

На схід, на схід нам вітер віє,
І серце розрива свисток...
Десь у Башкирії Марія,
А з нею й Вова, мій синок...

На схід, на схід... Огонь навали
За нами повз, як тліну чадь...
Не вірилось, що відступали
Ті, що не звикли відступать...

Та треба так. Мільйонів сили
Ще не зібрали ми в кулак.
І рейки дзвонять посмутніло:
„Бо треба так, бо треба так...“

Зняла до зір Україна руки:
„Сини мої!.. О, чому, чом?..“
І пропливають, повні муки,
Сади вишневі за вікном...

У безперервним скорбнім русі
Все мимо, мимо, мимо... Ах!..
Дядьки в брилях, суворовусі
З огнем докори у очах...

Тітки, бабусі та дівчата.
Воли спокійні: „Щоб, цабе“...
Прощай, моя Україно-мати,
Чи знов побачу я тебе?..

Чи я побачу, чи зустріну,
Чи я почую твій привіт?..
Ми покидали Україну,
Наш ешелон летів на схід...

Ми йшли... Як вірність до народу,
Несли на схід любов і гнів,
Щоб потім вдарити зі сходу
На ненависних ворогів.

Всією силою... Єдина,
Ти будеш знов, як пишний сад...
Чекай, чекай нас, Україно,
Ми ще повернемось назад...

Ми ще повернемось... Святу
Я пронесу любов в бою
І на колінах поцілую
Криваву землю я твою...

Прости мене... Й сумного сина,
І всіх синів, чий шлях горюч,
Благословляла Україна
Рукою скорбною зза туч...

Вони крутилися круг неї,
Криваві, огненні та злі...
Та от обличчя дорогее
З вінцем тернистим на чолі,

Знялось над ними... Кров і сльози
Текли спід вій густих її...
Та все затьмили чорні грози,
І села рідні, і гаї,

Й міста, і хмарами й громами,
Усе, усе чим ми живі,
Затьмили грізно битви гами...
І в небо вдарили крові

Страшні потоки... Та над ними,
Бліда, прозора і тонка,
Ще довго маяла, крізь дими,
Благословляюча рука...

ІХ

В полоні Вкраїна, в полоні,
Лунає бандитів там крок,
І руки пожарів червоні
До кров'ю залитих зірок

Знялися під зойки й прокльони...
Але крізь розстрілів огні
Вже скаче на гори, на гони
Хмельницький Богдан на коні...

І клич розриває тумани,
Як шаблі накреслений знак...
То вийшли з лісів партизани,
Веде їх безсмертний Ковпак.

І ворог проклятий в тривозі,
В очах його лютий одчай...
По Щорса звитяжній дорозі
Веде юнаків Балабай,

Соратник Орленка... Сабуров,
Герої донецьких степів,
Гримлять по Україні, як буря,
З шаблюк, і гранат, і штиків...

У битві кривавій все тоне,
Як скручені свастик хрести,
Летять під укіс ешелони,
І в небо—розбиті мости...

І слухає далеч орлина
Звитяжної пісні мотив:
„Ніколи не буде Україна
Рабою німецьких катів“...

У битві кривавій все тоне,
Хитається проклята мла...
То Армія наша Червона
У наступ уже перейшла.

На захід ідуть легіони,
Катам відплатити стократ,
Лунає, як дзвін похоронний,
В ворожих серцях Сталінград.

А в наших—як музика світла...
В громах пробиваючи путь,
Щоб знов Україна розквітла,
На захід мільйони ідуть...

І з ними Олег, мій синочок,
Крізь майво пожарів руде,
Крізь снігом завихрені ночі,
Свою батарею веде...

Рукою він владно махає,
„Огонь!“—і все тоне в огні...
То жерла гармат посилають
Катюгам гостинці страшні...

„Огонь!“—безперервно лунає,
Луною одбите стократ,
І в небо грозове злітають
Колеса ворожих гармат...

Між ними розриви, як рожі,
Кривавий од них огнецвіт,
Й розбиті шоломи ворожі
Злітають за дулами вслід...

„Олежик!.. О, так їх, Олежик!
Дави їх, проклятих, огнем,
За міст наших сонячних вежі,
За стоптаний щастя Едем!“

Хай пісня гримить над землею,
Що даль не розлучить сердець.
Мій син—командир батареї,
А я України співець.

„На фронт, на фронт!“—багряна сурма кличе,
„На фронт, на фронт!“—лунає кроків мідь.
І вже Москва, Москва, а не Лисиче,
„На фронт, на фронт!“—в лице моє шумить.

Машина мчить... Коханий зір в тумані
Прощальних сліз десь тоне у вітрах,
І вулиці хитаються, мов п'яні...
„На фронт, на фронт!“—гуде грозний шлях...

На деревах вечірня позолота
Од мрій моїх неначе ожива...
Я знов на бій за тебе, Третя Рото,
Йду, як колись... Далеко вже Москва...

Далеко десь, далеко, так далеко,
Немов в віках, у безлічі віків...
Машина мчить. Синіють трави. Спека.
А в спеці тій шоломи вояків

Пливуть, пливуть, неначе море з броні,
За рядом ряд, за рядом грізний ряд...
Куди не глянь, на всій, на оболоні
На Захід жерла радісні гармат

Зорять, як очі, мільйонів очі,
А в тих очах такий, такий там гнів,
Така там лють... Ось, мимо танк гуркоче,
І з грюком цим зливається мій спів...

Його тобі віддав я, Україно,
Ще з літ малих, коли я, в перший раз,
Защебетав, невправно ще, дитинно,
Про верби і про зоряний Донбас...

І з того дня, чи звечора, чи з ночі,
Про що, про що б, і де б я не співав,
Завжди твої переді мною очі,
У сяйві зор і в шумі рідних трав,

І у тинах, і у церковнім дзвоні,
Що слухав я з сльозами на очах...
Ти—скрізь, ти—скрізь... Промчали бистрі коні,
Війнуло вітром, знявсь до неба птах,

І загула армада десь залізна
У голубому морі висоти...
Це ти, це ти, це ти, моя Вітчизно,
Ти у мені, і скрізь, у всьому—ти...

Машина мчить... Минають дні і ночі...
Все ближче фронт... Уже його сліди
Я бачу скрізь... Хаток осліплі очі,
Руїни міст, попалені сади,

І люди—тіні, вирвані з неволі,
Худенькі діти... Все—як дикий сон,
І кулями посічені тополі,
Й розбиті танки, з написом: „Учтьон“...

Вони лежать, сліпі й німі потвори,
Немов угрузли в землю назавжди,
З проваллями в боках... І дивляться угору
Розбиті ікла їх... Вони повзли сюди,

Ці гада посланці... Та нашого танкіста
Не схибив гострий зір... І от, лежать вони,
Іхтіозаври тьми... Мовчать... „Робота чиста!“—
Сміються вояки... І сонце з вишини

Сміється з нами теж... „Пождіть, не те ще буде!“,
Мов шарудить воно промінням у траві...
України вітер нам цілує брови й груди,
Й гидливо обмина уламки броневі,

И ворожі трупи, їх обличчя почорнілі,
Не трупи,—гній їдкий... „Катюші“ добре тут
Давали жару їм... Немає нашій силі
Ні краю, ні числа... Це йде народний суд...

Він простягнув меча огненного на захід,
Його мільйони рук тримають угорі...
Під натиском його спинила зла гроза хід
І тане, ніби ніч, од сяєва зорі...

І радісно мені, і гордо, в ці години,
Що і моя рука трима цього меча...
Ось, плаче у пилу, упавши на коліна,
З очима карими худеньке дитинча...

Воно схилилося і матір кличе, кличе,
У очі загляда, а їх уже нема:
Їй куля розривна зірвала півобличчя...
Не клич її, маля, над нею вічна тьма!..

Не клич її, маля! Холодні смерті брами
За нею грюкнули, її вже не вернуть
До сонця і квіток, не бути їй між нами
І не вести тебе в життя манливу путь.

Іще горять хати, й розкидано між ними
Лежать постріляні бандитами брати,
І сестри, й матері... Пливуть і тануть дими...
Тут ворог відступав... Так сумно з висоти

Проміння сонце лле, цілує рани чорні,
Заплакано в жахні руїни загляда...
І наче повно сліз у голубому горні,
Кривава і мутна тече Дінця вода...

А за Дінцем—вони... Все гупає зза гаю,
Гуркоче і гуде над нами без кінця,
І рветься ззаду нас... То ворог посилає
Визвольникам святим привіт ізза Дінця,

Кривавий свій привіт... У відповідь катюзі
Гармати наші шлють дарунки огневі...
Два велетні сплелись в невиданій напрузі,
І довгі тіні їх по зляканій траві

Криваво простяглись за гори і за доли,
За зірвані міста, за голубі моря...
Що одному із них не жить уже ніколи,
Вже долу гне його рука богатиря,

З зорею на чолі... Зігнувся вже дугою
Зелено-сірий, той, що з заходу прийшов...
Не вийде він живий з останнього двобою,
очах його одчай, пожарів дим і кров...

Згинаються й тремтять уже його коліна,
Одкинувсь дико він назад, а не вперед,
Додолу гне його осяйна Батьківщина,
Аж поки не злама його гнилий хребет...

Вже чути хряск глухий... Гуркоче з хмар громами:
„Не утечеш уже! Я—кара й смерть твоя!..“
І ширшають крові, мов океани, плями...
То все ворожа кров... „Зміюка ти, змія!

Вже скоро твій кінець!.. Уже із тьми гіена
Розверзла пащеку на тебе огню...
Ти чуєш, як реве вона, глуха й шалена?..
Од неї ти утік,—я їй тебе верну!..“

„Пусти мене, пусти!..“ Уже хрипить катюга,
Пручається й куса... Але укуси злі
Лиш збільшують наш гнів... Огнів пунктирна смуга
У небі простяглась... Неначе оси злі,

Там „Мессери“ гудуть. Вечірньою габою
Покрило все кругом... Ворожий автомат
Ударив зза ріки... І сонце за горою
Упало, мов навік... Шумить кривавий сад...

І в цім саду цвіту я квіткою багряно,
В пілотці й при „ТеТе“... Я йду... Уже іюль...
Знов ворог наступа і тане, тане, тане,
І наче факели, од бронebійних куль

Палають танки скрізь... Але нові за ними,
Крізь мур тугий вогню, через багрові дими,
Повзуть, усе повзуть... Ось перейшли Дінець,
На берег ринули... Угнулись наші лави,

Над ними засіяв лавровий ал-вінець,
І трохи подались, хитнулися назад,
І знов пішли вперед, у сяйві зброї й слави...
Відповзатъ почав в крові липучий гад...

Його розтяв наш меч... На березі, на правім
Коханого Дінця уже лисніє хвіст
І поруч—голова й півтулуба... Загравам
Недовго вже палать над лоном рідних міст...

Полки вже за Дінцем... Над Білгородом—стяги
Багряно майорять... На Харків лине грім
Невиданих боїв... Складайте, скальди, саги
І думи, кобзарі, героям молодим!..

Шоломи світлі їх ви одами червоньте,
Щоб пам'ять їх віки нащадкам донесли...
Десь б'ється мій синок на західному фронті,
Й на захід відповза криваве море мли...

Синочок мій, синок! З тобою за Вкраїну,
Крізь безлічі смертей, ми йдем, ми йдем, ми йдем...
І прийдемо в наш край, в наш дім, коханий сину,
Ми одвоюємо наш зоряний Едем!..

Крізь дим до тебе, син, я простягаю руки...
Я—ти, а ти,—це я, мільйони нас таких...
Ми пройдемо, мій син, по харківському бруку,
Де ти побачив світ, де я почув твій сміх...

Ми будем за Дніпром... Моїми ти ногами
Йдеш на Смоленськ, а я—твоїми йду туди,
Де никнуть у сльозах над Лопанню сади,
Де я колись любив і вірив до нестями,

Де я молився їй і пив її дихання,
Мов липи аромат, тону в її очах
Усім еством своїм... Артемівка... Кохання...
А потім ти, маля, у неї на руках...

Дивився я в твої молочні оченята
І бачив в них себе і тих, що після нас
Вже іншим, а не нам уперше скажуть: „Тату“,
Та все ж то будем ми іти в прийдешній час...

Такий закон життя... Його ми електрони,
І руху нашого нікому не спинить,
У вічність, що для нас прослала в зорях гони,
Й неначе каже нам: „Ви зоряні, летіть!“

І ми летим... Так хто ж він той, хто дав нам крила
І чий глагол серця нам порива вперед?
Ти знаєш хто і з ким ми—непоборна сила...
Дивись... На тлі пожеж гіганта силует

Це—Сталін, Сталін це, що нас веде до бою,
Що з ним злилися ми в відплати пломено.
Сіяє зір його зорею світовою,—
Розбити морок злий лише йому дано.

Берлін! Ти близько вже... Ти вже не за горами...
Вже в брами б'є твої рука богатиря...
Ми їх одчинемо серцями і штиками,
Не спинять наших рот ні гори, ні моря...

... Ми прийдемо туди!.. Брати зза океана
І зза Ламанша йдуть на орди тьми, як ми,
З усіх твоїх кінців, Земля моя кохана,
В ці дні всесвітньої червоної зими...

„На фронт, на фронт!“,—луна з мільйонів уст.
Їх мова,

Хоч різна, та одна, одна у нас мета...
Круг ката в коло вже згинається підкова,
Відплати всіх відплат підкова золота...

Коли ж кінці її з'єднаються, то буде
Початок і кінець, для світла і для тьми...
І будуть на землі лиш люди, люди, люди,
І будем на землі свободу славить ми.

Х

І знов Москва. Листів од сина
Чогось нема... В тривозі я,
Журба за ним глуха, чаїна,
У серці раною зія...

Я йду майданами гулками,
Поміж домів, що як бори,
І зорі древніми очима
На мене дивляться згори...

Душа од болю почорніла,
І грає небо в світла грі.
Але нема до мене діла
Байдужим зорям угорі.

Зелені, огненні і сині,
Що їм ім'я і рух і час?
Вони пливуть в страшній пустині,
У далині страшній од нас.

Пливуть над скорбним сном Славути,
Над горем батьківським моїм.
Їм гуркоту гармат не чути
І наших сліз не видно їм.

Гудуть громи і небезпеки,
Нам в очі дивляться вогні,
А зорі тихі і далекі
Пливуть байдужі в вишині,

В ясні неходжені дороги
За роєм рій, за роєм рій...
Що їм до нашої тривоги,
До наших бур, і до надій?

І я іду, і вірю знову
В життя і щастя, як завжди.
І бачу я крізь даль багрову
Незлічні воїнів ряди...

И між них мій син... Вони крізь дими
Усе ідуть, безсмертна рать,
І наче крила за плечима
У них над бурями шумлять...

Вони далеко вже, як точки,
Все далі тоне бою дзвін...
Сини мої! Мої синочки,
На вас помножений мій син!

ХІ

Убито Олега, убито...
О, кулі проклятої свист!..
Читає зажурений вітер
В руці моїй траурний лист...

Я йду і хитаюсь, як віти,
Зігнувсь, постарів на віки...
Убито Олега, убито...
І серце, немов на штики,

Шалена журба нанизала,—
І серце кричить до зірок:
„Нащо ж ви синочка забрали?..
І хлюпає кров'ю: „Синочок!..“

Синочок!..“ Тремтить і кигоче...
Хитаються мури, дома...
І дивляться зоряні очі
На мене із вічної тьми.

До них, що в безодні глибокій,
Крилами душа моя б'є,
І лине з промінням їх спокій
В розбурхане серце моє.

І я замовкаю... Ридання
Одходять кудись, у тумань...
Світання... Над містом світання...
А він вже не бачить світань...

Нащо мені вітру хорали
І фарб переливна краса,
Коли в мене сина забрали
Байдужі й глухі небеса!

Я знаю, батьків є багато,
Що буря взяла їх дітей,
І смерть погасила крилата
Огні молодих їх очей...

Я знаю... Одного ми духа
І мати усім нам—блакить.
Та розуму серце не слуха
тяжко у грудях щемить...

XII

І друг вість мені прислали далі,
Крізь телефон... А я вже й серцем гас...
„Ваш син живий. Лежить він у шпиталі,
Тут, у Москві, і хоче бачить вас...

Його адреса...“ Я лечу по сходах...
Ось, і трмвай... Я—в нього, на ходу...
Околиця. Хитливі пішоходи,
І я по ни мов у тумані, йду...

Іду, всміхаюся, і в кучерях, і лисим,
Обняти хоті всіх... „Мій син, мій син живий!..“
Евакогоспіть, число п'ять тисяч вісім,
Його палат... Ось... „Це ти?! О, сину мій!..“

З подушки є підвівсь... Ласкаві, рідні очі...
Я на його плчі, ридаючи, повис...
„Синочок мій Олег!.. Олешик мій!.. Синочок!..“
А він мене вща: „Не треба, тату, сліз...“

Мені ж хоч ссомно других, а я все плачу,
Дивлюся, весь сльозах, на дороге лице...
Широкі плечі і.. Це я, це я, неначе...
Мій син вже кайтан,—і гордо знать про це.

Одержав він медаль недавно, „За відвагу“—
Так вибито на ній... „Синок!.. Про тебе я
Складаю вже давно, пишу поему-сагу,
Про тебе лиш співа у ній душа моя...“

Синочок дивиться, крізь тихий сум, на мене:
„Як ти змінивсь, татусь! Як схуд...“ А я йому:
„Нічого. Це—пусте.“ У вікна віти клени
Привітно простягли... Я, мов крізь довгу тьму,

Прорвався в день, і сліз не можу втамувати,
Щасливих, гордих сліз... Все гладжу плечі, все
Дивлюсь—не надивлюсь... Я, дійсно, наче мати...
Уже сестра обідати несе...

І треба вже іти... А я ніяк не можу...
Хіба ж забуду я той телефон, дзвінок,
Що душу всю протяв до золотого дрожу,
І вирвав з тьми мене: „Ну, будь здоров, синок!“

Я оглядаюся, і ще, і ще, їй-богу...
Край ліжка—милиці, на ліжку в сяйві—син...
Його поранено скалками в ліву ногу,
Мені сказав хірург, ходити буде він.

Одужуй, рідний мій! В саду жоржина грає
Для тебе фарбами, у золоті колон,
І в вікна клен шумить... Любов моя безкрая
Хай стереже вночі твій тихий, юний сон...

ХІІІ

Я дивлюсь в золоті його очі...
Виринають картини із тьми...
Скільки він пережив, мій синочок,
Не вмістити цього і в томи.

Я дивлюся на нього крізь сльози...
Лине синове слово живе,
Про бої, про жорстокі морози,
Про хрещення його бойове...

Ось окоп у розбитій хатині,
А у ньому—мій син і бійці,
Вітер листя хитає, і тіні,
І краплини дощу на щоці

У Олега спливають, як сльози...
Він прийшов, ще невправний юнак,
У вогонь... А вгорі бомбовози
Провіщують тривогу атак...

Чомусь огнено серце холоне...
Взяв з собою бійця і пішов
Перевірити з ним оборону
Мій синок... А навколо, як кров,

Од гарматних ударів гриміло
Хмарне небо, й розривів огні
Виривали громами могили
У холодній земній глибині...

Враз, удар!.. Огняною рукою,
Мов горою розбитого скла,
Хтось ударив об землю,—і тьмою
Кров землі в вишину загула...

Затремтіли зірки посмутнілі
І погасли в імлі голубій...
То в окопі, де син був, за хвилю,
Розірвався ворожий набій...

Розірвався... Гарячу могилу
Вирив він, чорний гість лихоліть...
Не одне там розірване тіло
В тій кривавій могилі лежить...

Крізь невидані бурі метала,
Йшов мій син крізь пожари кругом...
І не раз йому смерть заглядала
Під холодний, сталевий шолом...

Та ішов він, подібний Аврорі,
Як мільйони, на реви імлі...
Берегли ви його, мої зорі,
І до мене, в Москву, привели.

До холодного лютого дрожу
Він доводив фашистівських гав...
Не одну батарею ворожу
Він огнем у полях розметав...

XIV

Як гарно під небом безкраїм
В цей грізний і зоряний час.
Московським веселим трамваем
До сина я їздив не раз.

Усмішка вишнева, крилата
Стрічає привітно мене.
„Сьогодні була в мене Ната“,—
Сказав він. У мене ж—одне,

Щоб він був щасливий, здоровий,
Не знав щоб ні горя, ні сліз
І сповнене гніву й любові
Він серце крізь бурі проніс...

Він каже: „Я так її, тату,
Люблю!“ А у вікна—сади.
Усмішка вишнева, крилата
Мене проводить завжди.

Показував картку з любов'ю.
О, юні свята ясноцвіт'ю!
На картці, у формі військовій,
Дівчина на мене зорить.

Це—Ната. Розкрилені вії
І очі очима я п'ю.
Як схожа вона на Марію,
Любов неповторну мою,—

Сказав я, о, клени, о, віти,
О, листя, що вітер жене!
„Вона тебе буде любити
Не так, як Марія мене“.

Прийшов попрощатись до сина.
Не бачу його за слізьми...
„Прощай... Мене кличе Україна,
З тобою ще стрінемось ми.

Там ждуть мене крові прибої,
І радість і щастя побід.
Миколі, до школи морської,
Од мене пошли ти привіт.

Прощай! До побачення, любий!“
А в серці і туга і жаль...
Цілую його я у губи,
І вже десь далеко шпиталь...

І син мій, і Вова, й Марія,
І сльози, й шумливий перон...
В лице моє бурями віє,
На південь летить ешелон...

За сонце, на грози, на леза,
Я лину в світання огні...
І вітами білі берези
Прощально махають мені.

Я лину... А небо багрове,
А небо, як кров, од пожеж...
І чудно мені, о, братове,
Що я підполковник уже.

Ті дні, що ти мріяв, настали,
Поет, і трибун, і солдат,
І вірші уже прирівняли
До танків, і куль, і гармат.

У серце зорить Маяковський
Спід бронзи безсмертних повік,
І київський вітер з московським
Сплелись у обіймах навік.

XV

Вже Богодухів наш. І Харків димні руки
Крізь вибухи простяг... Ось він обняв синів...
Він плаче з радості, весь почорнілий з муки,
А з губ його летить уже звитяжний спів,

З кривавих рідних губ... В посіченім шоломі
Уламки ланцюгів він зашпурнув у тьму...
Крізь сльози радості всміхаються йому
Його визвольники: „До тебе ми удруге

Через громи пройшли, через пожарів гул...
Ти пам'ятаєш?.. День нам квіти на снігу
З проміння розстилав, мов килими казкові...
А ти нас обіймав... Здавалосьь, у діброві

Співали солов'ї... Вітали діти нас,
А ми все далі йшли... Нас кликав з тьми Донбас...
Нас кликала в сльозах і у крові Україна,
І поспішали ми... Але броня зміїна

Ще тільки вгнулася... І відступили ми...
Ти пам'ятаєш це... Усе на схід громи
Од тебе сумно йшли, туди, на Схід, за Суми,
Туди, за Білгород... Та не лишили думи

Ми визволить тебе... Як леви, ми були...
І от, татуню, знов до тебе ми прийшли“...
„Спасибі, дітоньки!..“—нам Харків каже в бурі...
І вежі, що були зажурені, похмурі,

Нам усміхнулися... То зацвіли шаблі
Над ордами катів... „Січіть, січіть їх, діти!“—
Гукає Харків нам... Ми йдем крізь залпи злі,
Крізь автоматів стук... Це—перемоги літо,

Це літо слави слав... Я по Сумській іду,
В провулок ліворуч, немов у сні звертаю,
Що від Басейної іде, де, мов в саду,
Я між акацій йшов, у дні мого маю...

Клінічний городок... Я йду все далі й далі,
А сльози радості й солодкої печалі
Течуть, усе течуть... Я не втираю їх...
Ось тут колись лунав дітей веселий сміх,

Тут гралися колись сини мої в футболі,
Тут народивсь Олег, мій син, і Вова мій,
Синочок смуглявенький, тут третій син, Микола,
Поезії складав... Олег і він на бій

За Україну йдуть, а Вова ще маленький...
Але готовий він за Україну-неньку
Завжди в огонь іти... Готується синок...
Так сумно між руїн звучить мій тихий крок...

Аж ось підходжу я... Це ти, мій доме „Слово?!“
Як снівся ти мені в Башкирії, в снігах...
Як сумно я дививсь на залізничний шлях.
На рейки золоті, що мчали малиново

На Україну, вдаль, крізь океани крові...
І от, примчали... От... Я плачу... Краю мій,
Чи я зробив усе, що треба, в дії й слові?..
Цілую мури я і знов спішу на бій,
Співаючи в сльозах про тебе, Україно...
А дим страшний пожеж усе, ой, лине, лине...

То ворог відступа... Він хоче все змести
Залізом і вогнем, у злій безсилій люті...
Там кличуть нас брати, замучені, закуті,
І дивляться на нас крізь свастики хрести,

Крізь ґрати чорні їх... „Ми йдем, ідем, брати!
Ідем, о Києве, о, Львово й Бориславе...
Привіт гармати шлють тобі, моя Полтаво,
Акацій раю мій!.. Знов засіяєш ти

Над Ворсклою, де ми колись за тебе бились
У вісімнадцятім... Тьма не здолала нас...
І зараз не здола... Донбасе мій, Донбас,
Дінець мій!.. Близько ти, де мріє, де могили.

Лисиче все в крові, і содовий завод,
І Рота Третяя, смуглява Третя Рота,
Мій город Верхній, мій, що над свічадом вод,
Де я купавсь малим, де зелень прудководо,

І срібний шум осик... О, Україно!.. Ти
Для мене всіх рідніш, мое життя, мій квіте!..
Не зрадили тебе твої донецькі діти,
І всі сини твої, всі дочки... До мети

Ти нас вела й ведеш. Боротися за тебе
Судила доля нам, бо ти, це—ми, це—ми!..
На захід гуркотять визволення громи,
І сонце Сталіна осяює все небо...

Уже ідуть бої за мурами Полтави,
Донеччини лани звільняє наш удар.
І ворог залиша залиті кров'ю трави,
І тане в тумані, в розвіяності хмар...

На захід бій гримить, на північ, і на південь...
Полки вже над Дніпром... Конає ночі лють.
Шоломами бійці з Славути воду п'ють,
І на горі, в зорі, вітаючи степів день,

Сіє Київ наш... Героїв юні очі
П'ють злото древніх бань і хвилями Дніпра
Уже пливуть, пливуть, крізь кулі й диму клоччя,
Вже чути крики їх, і „Слава“, і „Ура“,

На правім березі... Мазепин вал—за ними,
Уже на вулицях лютує грізний бій,
І падають кати, щоб у землі сирій
Зотліти назавжди... Все далі й далі—дими

Двобою велетнів... За Києвом... На Фастів
Ударили полки... Житомир наш!.. О, щастя!..
Вже наш Кіровоград!.. Червоний лине вал
До Бесарабії, гримить по Білорусі...
Уже до Латвії і до Галичини
Визвольники життя несуть привіт весни,
У безперервному і сонячному русі...

На багрові знамен наш день несуть вони.
Разом із нами йдуть і чехи, і словаки,
Синів Костюшка йдуть нестримані полки,
Цвітуть штандарти їх, ворожі контратаки
Змітають на путі їх гострені штики.

XVI

„І чорний кіт, в манишці білій
Мене зустріне край дверей“.

В. С.

І от, я в Києві... Ридання,
Ридання радості й розлук,
В душі моїй, в огні світання,
Що кров'ю заливає брук...

Я йду Хрещатиком... Руїни
З обох боків, куди не глянь...
І серце падає на коліна,
У морі срібному ридань,

Цілує землю, боєм збиту...
Ось і Софіївський майдан,
І на коні летить Богдан,
В пориві бронзовім, над світом...

І Володимир над Дніпром
Хрестом полки благословляє...
Я йду... У ранах все кругом,
Будинки й люди... Серце крає

Нестерпний біль... Мов у чаду,
В тумані я... Не вірю й вірю,
Що знов по Ленінській я йду...
Скрізь залишили слід свій звірі...

Стоїть мій Київ весь в крові.
Та золоті вже сяють очі...
Людей обличчя воскові
На мене дивляться, мов з ночі.

Худі та виснажені, йдуть,
Як тіні, з тачками по бруку,
Майно останнє в них везуть
Додому, з брану, з моря муки.

Але їх очі вже в весні,
В зіницях їх огні світання...
Як на домах зорі огні...
Я йду. В душі моїй ридання.

Ось і будинок наш, „Роліт“,
Вікно й балкон... Зоря червона
В шибках відбила свій привіт.
Як часто я з того балкона

Дивився чи не йде вона,
Моя Марія синьоока...
Там я, в гіркі й солодкі роки,
Стояв і плакав край вікна.

Складав пісні зрадливій милій,
Я нею дихав, їй моливсь...
І чорний кіт, в манишці білій,
На мене сумно так дививсь...

Ходив круг мене, як дитина,
І, горе чуючи жахне,
Торкав він лапкою коліна,
Мов заспокоював мене...

Де ти, мій кіт? Пуста квартира...
Все пограбовано... Сумна,
Лише чорнильниця одна,
Моя подруга, вірна, щира,

Стоїть в кутку... Згадки, мов хвилі,
Усе пливуть, нема їм дна...
І чорний кіт, в манишці білій,
Мене не стрінув край вікна...

Я знов на вулиці. Солдати,
Хитання і штиків і рук...
Яке це щастя—відчувати,
Що під ногами рідний брук!

Що наді мною небо лине,
Що утіка на захід тьма,
І рідний вітер України
Мене за шию обніма

Й цілує в губи... Срібні чресла
Дніпра я бачу... Це—весна.
Да! Ти воїстину воскресла,
Моя кохана сторона!

XVII

Крізь туман гарячих сліз дивлюся
В двері я... Тремтить моя рука...
Я чекаю на мою матусю
В пропагиті нашого ЦеКа...

Ось... Зайшла... Ведуть її під руки.
Стала нижча матінка моя,
Почорніла од страшної муки,
Зір її в сльозах дрібних сія...

„Сину мій!..“ І до грудей припала,
Як пір'їнка, сумно так легка...
„Як тебе я ждала, виглядала!..“
Зникло все, немає стін ЦеКа...

Тільки радість зустрічі, як море,
А у морі тім, мов крапля, я,
Вся залита сонцем... Неозоре
Море щастя хвилями буя...

Я насилу стримую ридання...
Соромно ж мені товаришів...
В серці жаль, любов, і туга, й гнів,
Як згадаю про її страждання.

А вона жаліється мені...
Устає в уяві Третя Рота,
Вся в крові, руїнах, бур'яні,
Що лишила проклята німота.

І Лисиче... Серце тоне в муці.
Од заводу, тільки чорний пил...
П'яний фріц сокирою тітусі
Розрубав голівоньку навпіл.

Не побачу я її ніколи,
І її, її і багатьох...
Вже нема племінника Миколи,
Він упав од куль під хиже „гох“.

На Дінці йому судилось вмерти...
Не почую я його уже.
Лиш, як пам'ять бідну і обдерту,
Його кепку мати береже.

„Ну, а Вова, брат його?“,—питаю.
„Відступав він з нашими на Схід,
Був в боях, а зараз спочиває...
А йому лише тринадцять літ!

Дома він“. В невиданій напрузі
В скроні туго б'є і дзвонить кров...
Все шумить... Подякував я друзів
І додому з матір'ю пішов.

Ми йдемо. Машини од вокзалу
Мчать на захід... Далі й далі бій...
„Дядька Йвана німці розстріляли“,—
Каже мати. Ой, ти, краю мій,

Україно!.. Скільки горя й муки
В серце б'є од огненних утрат
В нас усіх... Розбиті віадуки,
Попелища зірваних палат,

Сум соборів... Од садів—ні сліду,
І од хат, де квітли ми й росли...
„Діду мій, дударіку, мій діду!..“
Чую плач я з буряної мли...

„Сину мій!..“ „Сестрице!..“ „Мамо, мамо!..“
„Одгукніться!.. Де ви?..“ Вся земля,
Як одна страшна й кривава рана,
Тугою з вітрами розмовля...

Та з морями горя і жаління
Безкінечні радості моря
Чую я, крізь плач і голосіння...
А над ними вже встає зоря.

Краю мій! Не будь тобі на дибі.
Чуєш?.. Вітер волі вже шумить,
І з мільйонів уст і серць „Спасибі“,
Сталіну великому гримить...

Велетнем сіяєш ти, зорею,
Це тобі любов од нас навік,
Рятівник святий землі моєї,
України світлий рятівник!

ЕПІЛОГ

Як пісня в садах солов'їна,
Над дзеркалом срібним ріки,
Розквітне моя Україна,
І щастя настануть віки...

Зелені київські гори
Прониже шумливий метро,
Рої кораблів в синє море
Нестиме у квітах Дніпро...

Обарвлять міста небокраї,
Засяють у кожному селі
І з неба огнями з'єднають
Огні свої зорі землі.

І сонце, що бились за нього
Так довго народи у тьмі,
Освітлить блакитні чертоги,
Що ми їх збудуєм самі

Для наших синів і онуків,
Для наших нащадків і всіх,
Хто більше не знатиме муки
На світлих дорогах земних.

І зникнуть між людьми межі,
Як зникне фашизму змія,
Щоб ти у майбутнє, Олежик,
Продовжив себе, як і я,

Тобою, мій сину, тобою,
Із тьмою і смертю в бою.
Я бачу над гулами бою
Щасливу Вкраїну мою...

Мій сину, сини, зоревали,
В прекрасний і грізний цей час,
Свободу ви завоювали
Для нас, як колись ми для вас.

Так хай же все темне загине
В немерклому сяйві побід.
Ми з вами, як тіло єдине,
Керуєм у вічність свій літ.

Щоб сяяти сонячним рожам,
Летим ми за зоряну твердь.
Аж поки ми не переможем
Останнього ворога—смерть.

Жовтень 1942—Січень 1944
Москва—фронт—Харків—Москва.

Ціна 2 крб. 50 коп.